

az egyetemi filozófiai kari tanárok; az akadémiai végzettségű tanterviak és a katolikus teológusok; a középső rétegből a bírák, technikusok, ügyvédek orvosok; a legalacsonyabb réteg szolgáltatta az evang. teológiai pályára lépőket. — f) Különösen érdekes szempontokat nyújt a »hajótöröttek« pályaútjának vizsgálata: ezek a legalsó rétegből léptek ki az életbe. — g) Tanulmány: az iskola hagyja el eddigi egyoldalúan intellektualisztikus irányát és törekedjék inkább az erkölcsi nevelésre. (V. H.)

A „Pädagogische Warte“ 1935. febr. 15-iki száma arra akar példát adni, hogy a megfigyelésen alapuló szemléltető oktatás legnagyobb támasztékát abban találja, ha a tanító maga is kutató tevékenységet fejt ki. Ez az elv minden fokon, a szabadban és az osztályban egyaránt érvényesíthető, s kiterjed történelemre, őstörténetre, néprajzra, fajismeretre, természetrajzra stb.

Az első cikk Wilhelm Reyer tollából »A frontkatonák mint nemzetpolitikai nevelők« cím alatt a történettanításnak kézi tevékenységgel való elmélyítését célozza. Mindenekelőtt megállapítja, hogy a világháború előtti történettanítás hazafias volt ugyan, de nem volt elég nemzeti. Szembeállítva a kettőt, kitűnik, hogy a hazafias nevelés az ősök tettein való büszke, s megelégedett elmerengés, párosulva a jóleső tudattal, hogy milyen megszűrése jutott a nemzetre. Míg a nemzeti öntudatra való nevelés az erős hajtóerők mellett felismeri a belső gyengeség jeleit is; felismeri a költekeket, melyekre a nemzeti önérvényesítésnek irányulnia kell. Az ilyen nemzetpolitikai irányú történettanítás nem elégedhet meg pusztán okozati összefüggések megismertetésével, nem tekintheti a történelmet sorsnak, melybe bele kell törődni. Faji és nemzeti öntudattal bíró nép saját magában is történelmi alakító erőt lát és a veszedelem idején szükségét érzi annak, hogy erőit összeszedje és latbavesse. A nemzetnevelés szempontjából tehát csak olyan történettanításnak van értéke, mely a népakarat önérvényesítése szempontjából nézi az eseményeket s az elébe tornyosuló akadályokat. A történettanítás vezérfonala tehát a nemzeti népakarat önérvényesítésében keresendő. Ez köti össze a politikai eseményeket, kulturális törekvéseket, gazdasági erőfeszítéseket stb., népi jelenségeket. A népi akarat céltudatos érvényesítése nem halad állandóan emelkedő irányban. Erő kifejtés után pihenés vagy hanyatlás áll be. A nemzeti önérvényesítés a néperő szervezését kívánja alkalmas vezetés alatt, mellyel feltétlen engedelmesség, összetartás és önfegyelm jár. Ennek a szervezetnek iskola-példáját adja a frontszolgálat s a tanító, aki frontkatonaként volt, a legjobb nemzetpolitikai nevelő. Saját élményei alapján közvetlenebb történettanítást végezhet, mint könyvből. Még maradandóbb lesz a hatás akkor, ha a küzdelem színhelyéről a lövészárokharcról alkalmas modellt készített. Szerző készítettet ilyet s a tanulókkal együtt dolgozva, alkalom nyílt a frontszolgálat legkisebb részletének megbeszélésére. Nemcsak a technikailag elkészíthető legkisebb részletre terjedt ki ez a munka, hanem bepillantást engedett arra a bajtársi szellemre is, mely a legnehezebb pillanatokban is összeforrasztotta a küzdőket s ez a példa a legjobb nevelő.

A következő cikk arra ad példát, hogy miképen hasznosíthatja a tanító a fajismeret terén végzett kutatási munkát a tanulók megítélésében. *Emil John*: Adalék a tanulók megítéléséhez c. alatt közli megfigyeléseit, melyeket mint két különböző típusú falu tanítója, a két iskola gyermekeinek tanulmányozása közben észlelt. Két szempont vezette a tanulmányozásban: a környezet hatása és az átöröklés. Az egyik falu völgybezárt hegyi község virágzó gyáriparral, mely sok vállalkozó szellemű idegent csalt ide; a lakosság dinári-északi típust mutat s lelki tulajdonságai: élnétség, gyors felfogás, zenei érzék, jó megfigyelés, ügyesség a beszédben, érzék a humor iránt; hazaszeretet, vállalkozó szellem stb. A környezeti hatások: kevés bevétel, egyszerű életmód, szegényes lakásviszony. Soknak van saját háza, majdnem mind bérel kis földet; tehát a lakosság megtartotta eredeti paraszti életmódját.

A másik falu lakossága sok nemzedéken át nem keveredett s 65 gyermek közül 45 valamiféle módon rokonságban van egymással. Valóságos beltenyésztés keletkezett s kimutatható bizonyos terheltségek átöröklődése. Fajilag kelet-nyugati keverék, melyhez mongol vér is járul. Lelki tulajdonságai: nehézkesség, a gondolkodásban és beszédben, álmodozás, hajlam az érzékiségre, durvaság, takarékság, munkabírárs, konokság, hirtelen harag. Környezeti hatások különfélék, aszerint, hogy gazdag paraszt, kisbirtokos vagy napszámos e a szülő. Higienikus lakásról, ruháról, sőt táplálkozásról szó sincs; műveltségre való törekvés nincs, a szülők valóságos gátlói az iskolai munkának, szerencse, hogy a természet hatása jótékonyan ellensúlyozza az utca nevelését. Természetes, hogy az ilyen faji vizsgálódások nem maradhatnak hatás nélkül a tanulók megítélésében, sőt a tanítási eljárás megválasztásában sem.

A harmadik cikk *Otto Lanckert* tollából »A fényképezés a néprajz szolgálatában« arról szól, hogy a nemzeti ujjaépítés nagy munkájában az iskolának is ki kell vennie a maga részét. Sokat tehet itt az iskola a néprajz körében való kutatásokkal, főképpen értékes fényképfelvételek készítésével. A felvétel tárgyát jól meg kell választanunk, mert nem a képek tömegében van az ilyen gyűjtemény értéke, hanem olyan dolgok megörökítésében, melyek az idején történt felvétel nélkül örök időkre elvesztek volna. Ilyen tárgyak: eredeti települési formák, tipikus házak, bútorok, berendezések. A foglalkozás köréből minden, ami igazi népi jelleget árul el, a mezőgazdaság, állattenyésztés, vadászat, halászat, különféle iparok stb. terén, ahol a rohamos fejlődés folytán sok érdekes, kezdetleges eszköz a fényképezés nélkül feledésbe merülne. Hát még a népviselet festői képei egész kincseshányat alkotnak. A vallásos tárgyú népművészeti termékek körébe tartozik a templomok, temetők-sok érdekes tárgya, emléke; nemkülönben érdekesekek a veszedelmet elhárító varázslóeszközök. A népszokások is sok alkalmat adnak, különben veszendőbe menő jelenségek megörökítésére. Fontos volna a családok, fajok életébe vágó mozzanatok felvétele is. De nemcsak összeállítani kell az ilyen gyűjteményt, hanem hozzáférhetővé, szóval közkinccsé is kell tenni; s ebben a munkában is nagy segítségünkre lehet az iskola.

Az ötödik cikkben Otto Hartz »Jelző bóják és tüzek az alsó Elbán« címmel Hamburg kikötőjének mozgalmas világába vezet minket s megismerteti velünk a jelző bóják és világító tüzek egész rendszerét, mely 77 tengeri mérföldnyi úton elszórva biztosan mutatja meg a hajózható utat a nyílt tengertől egészen Hamburg kikötőjéig. A víziútról felvett térkép pontosan megmutatja a mélységet s a jelzőtárgyak helyét. Viszont a jelzőtonnák alakja és jelzése megmutatja, melyikről van szó, úgyhogy a hajóskapitány mindig könnyen tájékozódhatik. De a legpontosabb jelzőrendszer mellett sem volna képes egy idegen hajóskapitány a kikötőbe betalálni, mert figyelmét a rendkívül nagy hajóforgalom is leköti: ezért a kikötőbe törekvő hajó két ízben is révkalauzt vesz fel a hajóra s az biztosan elvezeti a hajót rendeltetési helyére. Kódos idő esetén azonban minden jelzőberendezés csütörtököt mond; ilyenkor minden hajó ott vet horgonyt, ahol éppen van, s csak a hajóharang jelzi a hajó ottlétét. Ilyenkor minden forgalom megáll, s áll addig, míg a kód fel nem szakad. Erre a kiterjedt jelzőszolgáltatásra pedig azért van szükség, mert az Elba alsó folyása igen veszedelmes hajóút, s ennek ellenére a németseg mégis felszínén akarja tartani Hamburgot, mint a tengerentúli forgalom nagy kikötőjét.

A következő cikkben Hans Scherzer: »A fenyőerdő mint életközösség« cím alatt arról értekezik, hogy az életközösség elve ma a biológiában igen előtérbe nyomult s a tanuló részéről tervszerű megfigyelést, s könnyen elvégezhető kísérletek lefolytatását követeli; míg a tanítótól a természet alapos ismeretét feltételezi, hogy a helyszínen, a szabad természetben elhangzó sok-sok érdeklődő kérdésre felelni tudjon. Az életközösségben sok lény van egymásra utalva, egymással összekapcsolódva s hol elősegítik, hol meggátolják egymást. Hogy ezt az egymásrahatást megérthessük, előbb az egyes főbb élőlényekkel kell zárt egységben foglalkoznunk.

A fenti életközösséggel kapcsolatban a következő kérdések merülnek fel. I. A fenyő. Melyek a fenyőfajták? Ismertetőjegyeik. A fák korának megállapítása. A fenyő világosságot kedvelő fa; ennek következményei a törzsfeljedésre nézve. A gyanta rendeltetése. Kénese. (virágpör. A gyökérzet alkalmazkodása a helyhez. Egy fenyőfa élettörténete. II. A hangya. A hangyaállam élete és lakása. Megfigyelések: Hogyan találja meg a hangya az útját? Miről ismerik meg egymást a hangyák? Beszélnek-e a hangyák valamiféle hangyanyelvet? A hangya viszonya a növényvilághoz és az emberhez. Haszna. III. Mely állatoknak nyújt a fenyőerdő lakást 1. Különböző madaraknak. 2. rovaroknak. IV. A fenyőerdő kísérőnövényzete. Virágos növények itt nincsenek egyrészt a hiányzó humusz, másrészt az erős árnyék miatt. Annál gyakoribb a moha, amely valóságos koplaloművész és vízgyűjtő egy személyben. Összegezve a fenyőerdő életközösségét, az állat- és növényvilága elválaszthatatlan egységet alkot. Nincs benne lényegtelen elem egy sem; egyik sem élhet meg a másik nélkül.

A természetrajzoktatásban alkalmazott tanulómegfigyeléseknek kitűnően sikerült esetéről számol be Karl Baake »Kínai rákok az iskolai akváriumunkban« c. ismertetésében. Egy iskolai fürdőzés alkalmával 2 ilyen rákot

fogtak a gyermekek az Ébe folyóban. A zsákmányt az iskola aquariumában helyezték el és megkezdődött az állatok megfigyelése, mégpedig úgy, hogy a tanító csak irányt szabott a megfigyeléseknek. Ezek eredménye a következő volt: Nevük alapján következtettek a származásukra s megállapították, hogyan kerültek Németországba. A lelőhelyről következtettek arra, hogy milyen helyen szeretnek élni s ennek megfelelően rendezték be az aquariumot. Életmódbeli megfigyelések: az állatok mozgása — végtagjaik; lélekzés — kopolyúk, táplálkozás — ollók és szájrészek; szaporodásuk és gyors elterjedésük; beszélgetés a halászokkal — ez a rákfajta nagy kárt tesz a halászoknak. A szerzett tapasztalatok alapján tetszés szerint választott feladatot írtak ezen rákokról. Érdekes tünet, hogy kártékony voltuk ellenére sem bántották az állatokat, mert a megfigyelési idő alatt a gyermekek és rákok kölcsönösen igen összebarátkoztak. Ime a természet szeretetének nemesítő hatása.

A megfigyelés kifejlesztésének egy kiváló eszközéről ír *Hugo Zinsinger* »Nyomolvasás és nyomértelmezés« c. cikkében. A kezdőket lehetőleg télen kell a nyomolvasásba belevezetni, mert a hó kitűnően adja vissza a nyomokat. Itt is az udvaron kell nyomolvasási előgyakorlatokat végeztetni, hogy a nyomok keletkezését a gyermekek maguk lássák s az elemek kel tisztában legyenek. Így leolvasható az egyszerű lépés, futás, ugrás, előrelépés, hátrafeléjárás, egymást keresztező lépések nyomai stb. Nyáron a havat a nedves homokos talaj pótolhatja, s a megfigyelés köre mindinkább bővül, úgyhogy a nyomkeresés már az útra tevődik át s tárgya a kocsik, autók, kerékpárok, nyomai, azok iránya, megterhelése, kora. Még nehezebb a nyomkeresés füves területeken s erdőkben. A nyomkeresés fárasztó és nehéz dolog s a gyermekek hamarosan megunnák; ezért játékos formába öltöztetik ezt a munkát s rókavadászat néven fokozatosan nehezedő feladatok elé állítják a kis nyomkeresőket. Valamelyik ügyes fiú a »róka«. Elindul, különféle nyomokat hágy maga után, s különféle cselvetésekkel nehezíti meg a nyomát kereső »vadászok« dolgát. Azé a dicsőség, aki elsőnek találja meg a sűrűben elrejtőzött rókát.

A nyomkeresés célja a látást élesíteni, gyors ítéletre szoktatni. A nyomkeresőt rászoktatja a helyzet gyors áttekintésére, összefüggéseket keresni, következtetést levonni, szóval benne az éles megfigyelést és a találatékonyságot kifejlesztteni. (jv.)

Lapunk jelen száma 88 oldal. A Cselekvés Iskolájára a f. évi előfizetési díj az M. kir. Postatakarékpénztár 42019 számú csekkszámlájára küldendő be.

Ablaka György könyvnyomdája Szeged, Kálvária-utca 14. Telefon: 10—84.